

Kék virága a szamárkenyérnek

Kiskunság. Széles e hazában akad-e valamelyest is iskolázott ember, akinek a szó hallatán, földrajzi ismeretei mögött, nem tülekednek szorosán a magyarórán szerzett élmények, a „Dunától a Tiszáig nyúló róna” költő fogalmazta képei: a szász kővér gulya, ménesek futása, vadludak vonulása, vércsék visítása, s ki ne tudná, hogy „ott tenyészszik a bús árvalányhaj, s kék virága a szamárkenyérnek”?

Petőfinek köszönhetjük

Tudjuk, s ezt legtöbben az ismeretterjesztést is művészi fokon művelő Petőfinek köszönhetjük. Sokan bejárták közülünk fél Európát, egyesek eljutottak a világ túlsó sarkára is, de ide, lakóhelyük szomszédságába, jószerével csak biológusok vagy különszámúba menő természetboldok látogattak el. Majdhogynem azt kell mondanunk, hogy nem láttunk a szemüktől, Petőfi hiába hívta fel figyelmünket több mint 130 éve a táj szépségére. Ennyi időnek kellett eltelnie, míg rájöttünk: érték, nemzeti — és nemzetközi — kincs birtokában vagyunk mi is. És hogy rájöttünk, megint csak nem egészen a mi érdemünk. A hatvanas években az ENSZ-ben külön hangsúlyozták a természetvédelem fontosságát, időszerűségét, s innen indult földkörüli útjára a ritka földrajzi területek, növény- és állatviláguk megőrzésének gondolata. A Nemzetközi Természetvédelmi Unió programot adott ki: minden állam köteles azokat a vidékeket védeni, amelyek saját földrajzi elhelyezkedését elsősorban jellemzik. A Szovjetunióban, Amerikában hamarosan kormányintézkedések is tükrözték ezt a szemléletet, Magyarországon is fordulóponthoz jutott az 1961-ben életbe lépett természetvédelmi törvény.

Hazánk a Kárpát-medencében terül el, a hegyvidék vagy tengerpart nyújtotta különlegességgel nem szolgálhatunk. Dicsékedhetünk ellenben olyan érintetlen alföldi tájjal, amely szinte Európa-szerte egyedülálló. A hazai törvény első, kései gyermeke a Hortobágyi Nemzeti Park, amelyet 1973. január 1-én hívtunk életre. Két évre rá lett nemzeti park a Kiskunság.

Egyéves léte ideje alatt sikerült felhívni magára a figyelmet: a sok-sok külföldi és persze hazai kíváncsiságon kívül a természettudományok művelői is egyre nagyobb érdeklődéssel keresik fel a kutatómunka eme kincseshányját, A Kiskunság titkainak tudományos feltárására ezért együttműködési szerződést kötött a nemzeti park igazgatósága és a Szegedi Akadémiai Bizottság.

Szigetek a Duna-Tisza közén

A SZAB legutóbbi rendezvényén dr. Tóth Károly, a Kiskunsági Nemzeti Park igazgatója bemutatta — diákepekkel illusztrálva — hazánkban ezt az értékes természetvédelmi területet.

Petőfi még az összetűgő rónaságban gyönyörködhetett 1844-ben, nekünk a Duna-Tisza között szétszórtan található „szigetek” jutottak belőle. Sajnos, kissé el-késtünk a szervezéssel. De ha már így esett, legalább a mi nemzedékünk adja tovább jelenlegi, sértetlen állapotában a jövő generációnak. Hogy tanuljon belőle, és gyönyörködjeik szépségeiben.

A nemzeti park hat különálló mozaikból áll, s összesen 30 ezer hektár területen fekszik. Ebből a nagyobb rész — 25 ezer hektár — Bács-Kiskun megyének, jutott, 5 hektár átnyúlik Pest megye déli részére. Néhol bontja csak meg kissé a táj természetességét egy-egy település — tizenhat község van itt —, de ezek szervesen beleépültek környezetükbe, úgy, hogy az ősi állapotot alig zavarták meg.

Lakitelek-Töserdő látványlója a mintegy négy kilométer hosszú Holt-Tisza meder, gazdag növény- és állatvilágával. Csak néhány különösen szép — és védett — virága: a fehér tündérrózsa, a tavirózsa, a békatutaj és a békalilium. Itt húzódik a tiszamenti artéri galériaerdő, sokféle öreg fájával Ritkaságnak számít a fatörzsre buján felfutó liánokkal az erdei szőlő. Töserdő déli részét az alpári égeres határolja, és honfoglaláskori történetünk egyik színtere: az alpári rét. Itt futamította meg 895-ben Árpád fejedelem Zalán seregét. A ma élő magyarok számára ez a környék azonban korántsem a harcok izgalmát nyújtja: a Töserdő szomszédságában talált 40 fokos termálfürdő és a parkerdő az odalátogatók üdülését, pihenését szolgálja.

A második „sziget” hazánk egyetlen meszes-szódás talajú, legnagyobb összefüggő pusztája: Apajpuszta. A sajátos sziki növények — orvosi székfű, sziki balagófi, sziki csenkesz — között röpök a tüzök, a széki lile, a széki csér. Ha valaki a híres magyar pusztai étellel, a régi pásztorélet hagyományával akar megismerkedni, itt megleheti: a Kiskunsági Állami Gazdaság és a tévesek ősi állattartást folytatnak, és őrzik az egykori szokásokat és felszereléseket is. A gazdaság ménesének, magyar tarka teheneinek, és a tévesek racka nyájainak híre elszállt határainkon túlra is. Rengeteg embert vonz az évek óta megrendezett „kiskunsági pásztor- és lovasnapok” ünnepségsorozata. Itt dolgozik egyik fogathajtó Európábanunk, Fülöp Sándor is.

A szikes tavak lánolata Fülöpszállás — Szabadszállás között ízes népi elnevezéseit még most is őrzi. A Pipásrét, a Kisrét, a Zab-szék, a Fehér-szék, a Kelemen-szék mind sekély, szódás kémhatású víz, apró szigetekkel, zombékokkal. Mintegy 70 —80 madárfaj biztonságos tanyája ez, de szállásul szolgál a más kontinens felé tartó átutazó vendégeknek is. A legértékesebb lakó itt a gulipán, a széki golya, a szürke gém, a nyári lúd, hogy csak néhányat említsünk.

Ha valaki Magyarországon keresi a Szaharát, azt ugyan nem találja meg, de hogy milyen lehet a sivatag, abból kaphat némi ízelítőt Fülöpháza határában. A szél ugyanis meg a levantei pleisztocén, az újpleisztocén és óholocén geológiai korszakban kifújta a homokot az ősi-Duna medréből, és nyugatról kelet felé haladva három nagy buckarajban „elröpítette”. Ezek a vándorló homokdombok különböző formákat vettek fel, így keletkezett például a „parabolabucka”, a „bálnahát”, az „aréna”. Az első homokbuckarajhoz tartozó terület Európa egyetlen Dunából eredő, érintetlen, s ma is változó, homokvilága. S itt nyílik a kék virágú szamárkenyér, itt diszlik a kunkorgó árvalányhaj is.

Az Alföldre hajdan oly jellemző, nemegyszer „nemzetmentő” nádasokat, tocsogós réteket, a vadvirágos kaszálókat az izzáki Kolon-tó környéke őrzi még eredeti állapotukban. Ez a terület nemcsak az embernek tud jó búvóhelyet adni (a törökök, tártárok támadásai elől menekültek ide), hanem a vízi gerincek és hullók is itt húzódnak meg.

Pásztormúzeum Bugacon

S végül Bugac. A természetvédelmi terület legnagyobb, összefüggő egysége. Különlegesen szép táj homokbucka vonulatával, az ősbürokkal, a nagyerdővel és a pusztával. Az ősbürokásban érintetlen még az eredeti élővilág. A közönséges boróka 120—130 éves példányai is megtalálhatók itt a fehérynár, a szürkenyár, a rezgőnyár, és a fekete nyár társaságában. Az erdő ritkán előforduló rovarok, rengeteg madár, köztük kakukk és búbosbanka népesíti be, s van itt róka, borz, söt vipera is.

Bugac pusztája olyan tájképi különlegesség, amely egyedülálló Európában. Homokpuszta, melyet nagyerdő határol. A buckák és a sűrű lombok között biztonságban érezték magukat a betyárok, s őrzik is múltjukat az itteni elnevezések: „lófogó”, „tolvajos”. Itt is — akár a Kiskunság más védett részein — ősi típusú állattartás folyik. Híres a Városföldi Állami Gazdaság szürke gulyája, rackanyája és a kiskunfélegyházi Egyesült Lenin Tsz ménese. És ezt nemcsak szépségüknek, különlegességüknek köszönhetik: ők alkotják az ország egyik legfontosabb, úgynevezett „génrezervátumát”.

A nemrég megnyitott pásztormúzeum máris rengeteg látogatót vonzott. A bemutatott tárgyak — béklyó, az istráng, a karikás-ostor, a farkas ellensége hajtífa — mind kivétel nélkül a környező községek lakóitól vándorolt a vitrinekbe.

A tanyák is hozzátartoznak a Kiskunsághoz, nem hagyja veszendőbe menni azokat sem a nemzeti park igazgatósága. A népi stílusban épült, rendszeresen karbantartott házakat, mellék-helyiségeket, a hozzájuk tartozó földdarabokat, a hagyományos eszközökkel, felszerelésekkel együtt megőrzi az utókor számára.

Látványos nemzeti kincsnél, lám nekünk is van. Csak a farságot nem szabadna sajnálnunk, hogy a költő által 130 éve festette képet, és a rólunk szóló útikönyvek romantikus, vendég-csalogató leírásait magunk is megtekintsük a pusztán, saját magyar szemünkkel.

CHIKÁN ÁGNES

Juhász Gyula ifjúkori versikéje

Ferenc Ferdinánd (1863—1914) trónörökös 1900. július 1-én morganatikusan, azaz rangon aluli házasságot kötött a Hohenberg hercegnővé emelt, cseh származású Chotek Zsófia grófnővel. Azon a napon jelent meg a Szegedi Napló heti satirikus mellékletében, a Hüvelyk Matyiban a gimnazista diáknak alábbi alkalmi rigmusa. Nem első verse ez már; egy évvel azelőtt a Szegedi Napló közölte már két versét, sőt egyet a Budapesti Napló is.

A kis vers, melyre Botka Ferencné hívta föl figyelmemet, nincs benne a költő eddigi gyűjteményes kötetiben. Noha önmagában nem oly jelentős, hogy módosítana, akárcsak fiatalkori lírájának eddigi értékelését, az írói, költői életművek méltatásában böles arany szabály, hogy a klasszikusok „minden sora, mind szava drága nekünk.”

S a külön érdekesség, hogy a tizenhét éves költő, aki pár héttel előbb tért haza a váci piarista noviciátusból, koráért, elnéző bölcsességgel állapítja meg versének csattanójában: a szerelem — örök rejtély!

PETER LASZLO

Királyidillek

Ismét a régi, régi nóta,
Mely mindörökké új lesz:
Mint egyesít királyfiút és
Pásztorleányt az igaz szerelem!

S ámbátor a boldog menyasszony
Most nem pásztor — gróflány leszen,
A végső strófa egy maradhat:
Hogy örök rejtély az a szerelem!

JUHÁSZ GYULA

A demokrácia és értelmezése

A kispolgári mentalitás előszeretettel értelmez mindent szájfincéssel megfélemlően. A marxizmus, s a marxizmus alaptételeit is. Így volt ez a múltban, s így van a szocialista fejlődés jelenlegi időszakában is. Különösen akkor, amikor a szocialista építési soronkövetkező feladataival előtérbe kerülnek az elméleti kérdések.

Az elmúlt évtized szocialista fejlődésének egyik nagyon fontos feladata a szocialista demokrácia kérdésköréhez kapcsolódik. Társadalmi életünkben és munkahelyünkön egyaránt arra van szükség, hogy társadalmunk mind szélesebb tömegei, — termelő munkájukon kívül is — részeseivé váljanak a közéletnek, beleszóllhassanak országos és helyi dolgaink intézésébe, részt kapjanak és vállaljanak közös gondjaink megoldásában, döntéseink előkészítésében, ellenőrzésében és megvalósításában. Egyszóval szavuk legyen és hallásuk is szavukat minden olyan esetben, amikor érdekeikről van szó. A szocialista demokrácia fejlesztésének programja és az erre vonatkozó határozatok — túlzás nélkül állíthatjuk — mozgósították társadalmunk túlnyomó többségét e rendkívül fontos feladatok realizálására. De miközben a társadalom nagyobb része a megvalósítás lehetőségeit kereste és keresi napjainkban is, megjelentek a kételkedők, a „kibicek”, a szkeptikus kézigyintők és a cinikus félremagyarázók. Úgy látják, a szocialista demokrácia fejlesztésének programja és gyakorlati alkalom volt a demokráciával kapcsolatos legkülönbözőbb — egymással nemegyszer szöges ellentétben álló — előítéletek felelevenítésére.

Vannak például olyanok, akik a demokráciát „partatlanul” értelmezik. Szerintük társadalmunk túlszabályozott, az egyén lehetősége pedig erősen korlátozott, hiszen az állampolgár mindenütt rendelkezke, előírásokba, szabályokba ütközik. A társadalom vezetése és irányítása túlságosan centralizált, mondják, és a szocialista demokrácia feladata elsősorban e centralizáltság feloldása, társadalmi szabályozása vol-

na. Ideáljuk a kényszerítő erő és eszközök nélküli hatalom, amely végtelenségig elnéző az állampolgárok „szabad akarásával” szemben. Ide sorolhatjuk azokat is, akik a demokráciában csak az ellenzékeskedés lehetőségét látják, akik nem látják különbséget a résztvevők felelősségteljes beleszólása és a kívülről történő feleltelen ellenvélemények között. Ők azok, akik mindent jobban tudnak, akik problémánkat mindig „előre látták”, és megjósolták, egyszóval azokat, akik sohasem döntéseink végrehajtásában, közös munkánkban jeleskednek, hanem mindig csak a fanyalgásban és a kéretlen kritikában.

Mások viszont a szocialista demokrácia fejlődésétől, további szélesedésétől, „óvják” társadalmunkat. Jó néhányan gondolják azt, hogy máris túlságosan „mészszire mentünk”, túl sokat „megengedtünk”. Gazdasági, társadalmi problémáinkat általában a demokrácia fejlődésétől származtatják, és társadalmi életünk negatív tendenciáit mögött — a munkaerőhiánytól a lazaságig, a fegyelmezetlenségig — mindenben az úgynevezett „liberalizálódás” következményeit látják. Ők azok, akik a demokrácia fejlesztését egyoldalúan a „rendteremtésben”, az adminisztratív intézkedések egyoldalú erősítésében jelölik meg. Ide tartoznak azok is, akik szerint társadalmunk tömegei még nem elég érettek a szocialista demokráciára, a dolgozók még nem tudnak „lehetőségeikkel élni”, nem tudják demokrátiás fórumainkat „megfelelően felhasználni”, tehát nem velük, hanem helyettük kell a demokráciát gyakorolni. A dolgozók véleményét ők legszívesebben ki sem kéri, meg sem kérdezik, mert eleve feleslegesnek, esetleg zavarkeltőnek tartják.

A demokráciával kapcsolatos előítéleteket és félreértéseket tovább sorolhatnánk, hiszen az említettek számos változatban jelenhetnek meg. S bár a demokráciát „partatlanul” értelmezők és a demokráciát „beszűkítők” álláspontja homlokegyenest ellenkező, mégis gyakorta előfordul, hogy ezek a szélsőséges nézetek keve-

rednek, vagy „átcsapnak” egymásba. Megtörténhet például, hogy az, aki tegnap még a demokrácia szélesítését kifogásolva „rendteremtést” sürgetett, ma már az új szabályzatoktól, rendeletektől a demokrácia fejlődésére hívva közzé berzenkedik. Nem néhez felismerni, hogy e nézetek mögött többnyire nem is annyira a demokrácia valóságos értelmezése, hanem sokkal inkább szocialista fejlődésünk egészének megfélése és félreértése húzódik meg.

Természetesen a kettőt — a demokráciát és a szocializmust — nem lehet egymástól elválasztani. A demokrácia a szocialista társadalomban nemcsak jelentésében jelent népszerűt, hanem valóságosan is. Szocialista társadalmunk fejlődésének eredményei nagyrészt azon múlnak, hogy mennyire sikerül a gazdaság feladatait, a társadalomépítő munkánkat és társadalmi életünk további demokratizálódását szinkronban tartani. Feladataink e téren közismertek. Egész társadalmunkat átfogó méretekben arra van szükség, hogy a társadalmi demokrácia közvetett és közvetlen formái és intézményei a legszélesebb lehetőségét biztosítsák a szocialista állampolgáriságnak s egyben elősegítők, formálói legyenek a demokrátiakus szellemű szocialista állampolgárok kialakulásának. Kisebb közösségeikben — mindenekelett a munkahelyeken — pedig a demokrácia fejlesztésének feladata azt követeli tőlünk, hogy az üzemi és munkahelyi kollektívák mind szélesebb rétegei vegyenek részt közös dolgaik intézésében, osztozzanak a döntések előkészítésének felelősségteljes munkáiban, ismerjék meg a döntések tartalmát, segítsék elő megvalósítását, egyszóval munkahelyükön is gazdaszemmel nézzék közös feladataink megvalósítását.

A társadalmi és gazdasági demokrácia fejlődése egyben elősegíti a szocialista közéletiség kialakulását, jó politikai légkört, széles vitákat teremt, tehát olyan helyzetet, amelyben a kívülálló bírálhatók, az önjelölt „mindent jobban tudók”, a kételkedők, a szocializmust félreértők és félremagyarázók, vagyis a szocialista demokrácia kispolgári értelmezői egyre kevesebb fogódzót találva magukra maradnak, és kikopnak társadalmunkból.

BÖHM ANTAL